

Пехота Є.В.

студент,

Науковий керівник: Головкін Б.М.

доктор юридичних наук, професор кафедри,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КРИМІНОГЕННІ ДЕФОРМАЦІЇ КОЛЕКТИВНОЇ СВІДОМОСТІ СЕРЕД ПРЕДСТАВНИКІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Однією з головних характеристик демократичної та європейської держави беззаперечно є функціонуюча система органів місцевого самоврядування. Відповідно до чинного законодавства, зокрема Конституції України, Європейської хартії місцевого самоврядування (ЄХМС) та Закону України «Про місцеве самоврядування» – ОМС виконують низку функцій, що направленні на забезпечення прав людини та громадянина, а також реалізацію принципу децентралізації, який є одним з ключових в контексті євроінтеграції України.

На жаль, наразі українська система місцевого самоврядування не може вважатися зразковою за багатьох причин, зокрема через концептуальні відмінності між національним законодавством та ЄХМС, фіктивну реалізацію принципу децентралізації та головне через низький рівень моральної свідомості представників місцевого самоврядування і як наслідок цього – корупції [1, с. 200–204].

Згідно з даними Національного агентства запобігання корупції та Офісу Генерального прокурора маємо досить негативну статистику корупційних ризиків та правопорушень у системі місцевого самоврядування. Так, наприклад, на Антикорупційному порталі НАЗК органи місцевого самоврядування є власниками 67 різних корупційних ризиків, більшість з яких мають високий рівень ризику [2]. В свою чергу, Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-липень 2024 року опублікований на сайті Генеральної прокуратури містить дані про здійснення представниками місцевого самоврядування в зазначений проміжок часу – тридцяти чотирьох корупційних, або пов'язаних з корупцією правопорушень, у більшості за статтею 364 та ст. 191 Кримінального Кодексу України [3].

Така статистика не тільки свідчить про корумпованість системи органів місцевого самоврядування та гальмування процесу розвитку України як демократичної, європейської держави, а й становить загрозу національній безпеці, так як основними сферами в яких ОМС мають корупційні ризики є, наприклад, сфера формування місцевого бюджету, товарні закупівлі, розповсюдження гуманітарної допомоги [4, с. 125–129], освіта та виконання органами місцевого самоврядування обов'язків суб'єкта запобігання корупції [5, с. 256].

Всі вищенаведені фактори є неприйнятними в умовах воєнного стану та шкідливими в процесі розбудови України як європейської держави. Крім того, вони підтверджують актуальність даної проблеми, свідчать про необхідність її комплексного аналізу та подальшого розв'язання [6, с. 223–230].

Одним з невід'ємних елементів цього комплексного аналізу є дослідження криміногенних деформацій колективної свідомості та соціально-психологічних детермінантів корупції серед представників місцевого самоврядування, як суб'єктів корупційних правопорушень.

Головкін Б. М. визначає, що джерелом деформацій суспільної свідомості може виступати духовно низька, деструктивна основа духовної організації деякої частини людей, яка в нашому випадку може виявлятися у запереченні морально-етичних цінностей, самої ідеї добросовісності людини, а також у порушенні будь-якого регламенту, або заборон, зокрема кримінально-правових [7, с. 4–5]. В свою чергу детермінантами цих деформацій може виступати задрість та інші негативні явища людського буття, що пояснює природу деяких аргументів при вчиненні корупційних правопорушень, наприклад «всі крадуть, чому я не можу?».

Органи місцевого самоврядування взагалі є дуже уразливою до криміногенних деформацій верствою суспільства, так як за словами вищезгаданого Б.М. Головкина, до сфер в яких найбільш поширені деформації належать політика, економіка та право, які фактично є складовими діяльності ОМС. Крім того, він зазначає, що суспільна свідомість досить повільно реагує на події, тенденції, явища, зміни в суспільстві, тобто є консервативною та схильна до зберігання досвіду минулих поколінь у виді суспільної ідеології та психології [7, с. 4]. Ця теза пояснює деякі негативні процеси, що відбуваються серед

системи місцевого самоврядування, зокрема повільне впровадження принципу децентралізації, непрозорість, порушення гласності, підrobка декларацій та інших документів, бюрократизм, корумпованість. Така модель місцевого самоврядування та загалом надання публічних була характерна для радянських часів, 90-х та 00-х років, але тенденції частково зберігаються і зараз.

Отже, визначивши притаманні криміногенним деформаціям суспільної свідомості ознаки та характеристики у контексті місцевого самоврядування можемо погодитися із твердженням Головкина Б.М., адаптувавши його під окреслену проблематику: «Під однією з причин виникнення корупції серед представників органів місцевого самоврядування необхідно розуміти – криміногенні деформації їх колективної свідомості, що може виді шкідливих звичок, можливо kleптоманії, порушенні морально-етичних норм та настанов, наявності антисоціальних поглядів тощо, що за певних умов закономірно породжують корупцію як свій наслідок» [7, с. 5].

Важливо також навести також культурно-психологічні детермінанти корупційної злочинності серед представників МС, до яких належать вищезазначені – низький рівень моральних та етичних стандартів в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також толерування корупції в суспільстві. Звертаючись до праці Никифоренко Н.А., наведемо перелік основних культурно-психологічних факторів, що стають детермінантами корупційних правопорушень, серед яких: а) значна частина населення орієнтована на незаконні способи вирішення життєвих проблем, що перетворює корупцію з соціальної аномалії на звичну модель поведінки; б) громадяни мають низьку психологічну готовність протистояти корупції, крім того відсутній ефективний механізм їхнього залучення до соціального контролю за діяльністю посадових осіб органів влади та місцевого самоврядування; в) корисливі інтереси багатьох державних службовців призводять до порушення закону, норм моралі та професійної етики; г) моральна деградація частини керівників, яка проявляється як у скоєнні ними злочинів, так і в поблажливому ставленні до корупційних дій з боку підлеглих (взаємне покриття) [8, с. 321].

Підсумовуючи, слід зазначати, що ця проблема потребує подальшого детального дослідження як на правовому, так і на соціально-психологічному рівні. Наслідки наявності корупції у системі місцевого самоврядування були наведені напочатку роботи, саме вони підтверджують необхідність негайного вироблення певних шляхів запобігання та подолання вже наявних криміногенних деформацій суспільної свідомості серед представників ОМС, наприклад запровадження так званих морально-етичних кодексів, спеціальної комісії для кандидатів на посади в ОМС [9, с. 42–43], підвищення рівня освіченості та виховання посадовців, вироблення критичного ставлення до корупції, тощо [1, с. 200–204].

Список використаних джерел:

1. Пехота Є.В. Побудова ефективної системи органів місцевого самоврядування як крок до демократизації: досвід ЄС : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. Дню Європи, 220-річчю Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого та 5-річчю каф. права Європ. Союзу. Харків : Право. 2024. С. 200–204.
2. Антикорупційний портал Національного агентства з питань запобігання корупції. URL: <https://antycorportal.nazk.gov.ua/>
3. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-квітень 2024 року. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchiniли-kriminalni-pravoporushennya-2>
4. Пехота Є.В. Корупційні ризики на шляху надходження гуманітарної допомоги та перспективи їх уникнення : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків : Юрайт. 2023. С. 125–129.
5. Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 254–259.
6. Головкін Б.М., Навялана Я.Т. Психологічні особливості злочинців. *Форум права*. 2012. № 4. С. 223–230.
7. Головкін Б.М., Головкін Б.М. Причинність у системі детермінації злочинності. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1 (5). С. 5–6.
8. Никифоренко Н.А. Детермінанти кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: ПРАВО*. 2024. № 81 (2). С. 317–323.
9. Пехота Є.В. Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування: унеможливлення корупційних ризиків: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції. Львів : ФО-П Шпак В.Б. *Вісімдесят п'яти економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки*. 2024. С. 41–43.